

به نام خداوند جان آفرین
حکیم سخن بر زبان آفرین

درس : زبان آموزی

منابع: ۱- زبان آموزی بهمن زندی
۲- مقدمات زبانشناسی مهري باقري

دکتر زینب باقري

زبان آموزی

فصل اول: زبان و ارتباط زبانی

زبان و ارتباط زبانی

این فصل شامل پنج مبحث است:

- ۱- تعریف زبان و ویژگی های این پدیده
- ۲- (گونه های زبانی) گونه شخصی در زمان جغرافیایی
- ۳- ساخت درونی زبان . ساخت آوایی، صرفی، نحوی، معنایی
- ۴- اصول حاکم در ارتباط زبانی در موقعیت های مختلف
- ۵- مهارت های شفاهی زبان با ارائه ساختار مکالمه

ماهیت و ویژگی زبان

زبان به معنی عام شامل همه نظام هایی است که با استفاده از نشانه ها و علائمی محدود برای برقراری ارتباط به کار

می رود. معمولا مراد از زبان (**نظام ارتباطی کلامی** **است**) که گونه های مختلف آن در جوامع انسانی به کار می رود.

قوه نطق یا بیان ویژگی است که همه انسان ها از آن برخوردارند

تعریف زبان

زبان نظامی منسجم از قواعد و نشانه های قرار دادی آوایی است که به صورت خلاق و بدون وابستگی به زمان و مکان در جوامع انسانی ایفاگر نقش های متعددی است که مهم ترین آنها نقش ارتباطی است

ویژگی های اصلی زبان

- نظام مند بودن
- قرار دادی بودن نشانه های زبان
- خلاقیت های زبان
- عدم وابستگی به زمان و مکان
- چند نقشی بودن زبان

نظام مند بودن زبان

نظام مند بودن زبان به این معناست که هر زبان را باید به عنوان شبکه ای فرض کرد که ارتباط منطقی و مورد نظر بین عناصر درونی آن شبکه توسط قواعدی خاص برقرار می گردد.

قرار دادی بودن نشانه های زبان

در تعریف نشانه می توان گفت چیزی که به چند دیگر
غیر از خودش دلالت دارد . مثلا بر نشانه «؟» سوال
دلالت دارد .

در ارتباطات زبانی نشانه های غیر کلامی نیز مانند
حرکات اندام و حالات چهره هم به کر می رود .

خلاقیت زبان

منظور از خلاقیت زبان این است که به کاربران خود برای تولید و درک پیام های تازه توانایی نامحدود می بخشد.

عدم وابستگی و آزاد بودن از قید زمان

این ویژگی یکی از مهمترین تفاوت های نظام های
ارتباطی زبان انسان با نظام های ارتباطی جانوران
است .

آنها فقط در زمان و مکان خاص کارایی دارند . در حالی
که زبان انسان را می توان فراتر از مکان و زمان به
کار برد .

چند نقشی بودن

نظام های زبانی در جوامع بشری نقش های متعددی ایفا می کنند . که مهمترین آنها ایجاد ارتباطی است . نقش ارتباطی ، زبان فرایز تفکر انسانی نقش عمده ای ایفا می کند که از این نقش در زبان به عنوان « تکیه گاه » اندیشه یاد می شود . از جمله نقش های زبانی می توان نقش حدیث نفس ، نقش هنری ، نقش ارتباطی را نام برد .

9

گونه های شخصی
گونه های زمانی
گونه های اجتماعی

گونه های جغرافیایی
سیاق
سبک و رسانه

گونه های زبانی

گونه های زبانی

★ گونه های شخصی

★ گونه های اجتماعی

★ گونه های زبانی

★ سیاق

★ گونه های جغرافیایی

★ سبک و رسانه

گونه های زبانی

گونه های شخصی: نشان دهنده ویژگیهای
است که گوینده یا نویسنده به کار می برد. و در
سطوح مختلف دستوری، آوایی، واژه گانی به
چشم می خورد و به اصطلاح «تکیه کلام»
نامیده می شوند.

گونه های زمانی

به گونه های یک زبان در جریان تحول آن تا دوران معاصر اشاره می کند. مثلا گونه های تاریخی باستان، فارسی میانه، فارسی دری و فارسی معاصر.

گونه های جغرافیایی

معمولا با اصطلاح لهجه از آن یاد می شود . بر اثر تحولات گوناگون زبان در مناطق جغرافیایی مختلف به وجود می آید. در فارسی امروز لهجه های تهرانی اصفهانی شیرازی

گونه های اجتماعی

به لحاظ تنوعات مختلفی که بین انسانها در اجتماع وجود دارد زبان نیز تابعی از این تنوعات دارای گونه های اجتماعی خاص می شود. شامل : تحصیلات، سن ، جنسیت ، شغل ، طبقه اجتماعی

سياق

هنگامی که میخواهیم از زبان استفاده کنیم شرایط و ویژگی های پیام ما را و می دارد تا گونه خاصی را به کار ببریم . بنا به ماهیت و نوع پیام از سياق ویژگی ای سود می بریم ، مانند سياق اداری ، سياق متون علمی ، سياق تلفنی و سياق سخنرانی

سبک

هنگام برقراری ارتباطات، رابطه‌ی ما با شنونده یا خواننده تعیین می‌کند که از چه سبکی در زبان استفاده کنیم. این رابطه بر اثر عواملی مثل میزان صمیمیت و آشنایی با شنونده، رابطه شغلی، فاصله اجتماعی

رسانه

زبان نظامی منجسم از نشانه های قراردادی است . از
این نظام می توان به عنوان رسانه های گفتاری
(گفتن و شنیدن) یا رسانه نوشتاری (خواندن و
نوشتن)

ساختار درونی زبان

۲- ساخت صرفی

۱- ساخت آوایی

۴- ساخت معنایی

۳- ساخت نحوی

۵- ساخت گفتمانی

ساخت آوایی

کوچکترین عناصری که هنگام گفت گو یا نوشتن تولید میکنیم به ترتیب «اوا» و «حرف» نام دارد. به این دو عنصر زبان شناسان «واج» می گویند همه زبان ها تعداد محدودی واج دارند که به دودسته همخوان (صامت) و وا که (مصوت) تقسیم می شوند.

ساخت صرفی

کلمه « واژه » که محصول نهایی ساخت صرفی زبان است از ترکیب تکواژه های زبان و قواعد صرفی ساخته می شود . هر زبان از تعدادی تکواژه قاموسی (معنا دار) و تعدادی محدود تکواژه دستوری تشکیل می شود مثل کتابها (کتاب + ها)

ساخت نحوی

قواعد ترکیب واژه ها و چگونگی تشکیل گروه‌های نحوی و جمله های زبان در ساخت نحوی زبان متجلی است .

حاصل نهایی اجرای قواعد نحوی، جمله های زبان در اقسام گوناگون خبری ، پرسشی ، امری و غیره است .

ساخت معنایی

واژگان هر زبان معنی یا معانی خاصی دارند که این
(معانی واژگانی) به همراه (روابط معنایی) موجود بین
واژه ها و جمله روی هم ساخت معنایی زبان را
تشکیل می دهند. مانند هم معنایی (ترادف) و تقابل
(تضاد)

ساخت گفتمانی

واحد های زبانی حاصل قواعدی هستند که بر روی هم ساخت گفتمانی یک زبان را تشکیل می دهند و در شاخه ی جدیدی از زبان شناسی به نام « تحلیل کلام یا گفتمان » (سخن کاوی) مطالعه می شوند .

قواعد کاربرد شناسی زبان

پیامهای زبانی فقط حاصل ترکیب عناصر زبانی نیستند بلکه محصول مشترک عوامل درون زبانی و برون زبانی اند (در قالب قواعد کاربرد شناختی زبان) که در تعامل با یکدیگر ارتباط زبانی را عینیت می بخشند.

اجزای رویدادهای گفتاری

- ◆ موقعیت (زمانی - مکانی)
- ◆ شرکت کنندگان (متکلم - مخاطب)
- ◆ اهداف (فردی ، نظام اجتماعی و آموزشی)
- ◆ توالی محتوایی و صوری پیام
- ◆ کلیدها یا رموز اشارات
- ◆ ابزار (کانال)

اجزای رویدادهای گفتاری

◆ کلید های یا رموز اشارات

◆ ابزار (کانال)

◆ نرمها

◆ نوع کلام

رفتار غیر کلامی

- رفتار غیر کلامی به مجموعه ای از نشانه های معنادار حرکت اندام ها اطلاق می شود.

- این رفتارها در ارتباط زبانی نیز موثرند.

نقش های اساسی نشانه های غیر کلامی

۱- جایگزین پیام های کلامی می شود. حرکت سر به جای بالا

۲- پیام های غیر کلامی را تقویت می کنند. لبخند به همراه کلام

۳- در جهت خلاف یا رد پیام های کلامی عمل میکنند. مانند چشمک زدن

مهمترین نشانه های غیر کلامی

فاصله بدنی
(مجاورات)

حرکات
بدنی

مهمترین نشانه های غیر کلامی

حرکات دست

حرکات سر

حرکات پاها

حرکات اندام های دیگر

حرکات بدنی

مهمترین نشانه های غیر کلامی

تکان دادن دست

دست دادن

پایین آوردن دست

گذاشتن دست روی گوش ها

نشان دادن انگشت شست

و.....

حرکات دست

مهمترین نشانه های غیر کلامی

حرکت سر به طرف بالا

حرکت سر به طرف

تکان دادن مداوم سر

حرکت سر به طرفین

و.....

حرکات سر

مهمترین نشانه های غیر کلامی

نگاه کردن به طرف مقابل

چشک زدن

بالا بردن ابرو

و.....

حرکات چشم و ابرو

چشم حالاتی مانند نفرت ، عشق ، افسوس و خشم و تمسخر هم نشان می دهند

مهمترین نشانه های غیر کلامی

دراز کردن پا هنگام نشستن روی زمین

دراز کردن پا روی میز کار

جفت کردن پا هنگام نشستن

حرکات پا

مهمترین نشانه های غیر کلامی

سبک زبانی	فاصله	طرفین گفتگو
غیر رسمی (دوستانه)	کاملاً نزدیک	معلم - فرزند
غیر رسمی (عامیانه)	دور از هم	معلم - پیشخدمت
غیر رسمی (دوستانه)	نزدیک به هم	معلم - معلم
رسمی (مودبانه)	تا حدی دور از هم	معلم - استاد
رسمی (تکلف آمیز)	دور از هم	معلم - رییس منطق

فاصله بدنی

فرا زبانی

همه عواملی که در نحوه بیان پیام خارج از محتوای زبانی آن تأثیر دارند. عناصر فرا زبانی می نامیم.
مهمترین این عناصر عبارت از:

مکث ، سکوت ، ریتم گفتار ، تاکید ، سرعت گفتار ،
تاکید ، زیر بمی ، بلندی و کوتاهی صداها

عناصر فرا زبانی

❖ سکوت : در بین جامعه زبانی زیادی گوناگونی می یابد. کودک
حین یادگیری زبان باید این کاربرد ها را بیامورد و در موقع
مناسب از آن استفاده کند و در مواقع نابجا از کاربرد آن
خود داری کند.

❖ خشم ، اندوه ، شک ، شادی ، ترس ، شک و... و پیامهایی هستند
که از سکوت افراد درک می شود.

عناصر فرا زبانی

❖ تاکید : در هنگام برقراری ارتباط گاهی یکی از عناصر جمله را برجسته می کنیم تا بر موضوعی تاکید نماییم.

عناصر فرا زبانی

شدت (بلندی و کوتاهی) : یکی از شرطهای لازم
برای برقراری ارتباط زبانی موثر، بلندی یا
شدت صدای مناسب است.

عناصر فرا زبانی

سرعت : تعداد کلمات اعدا شده در یک زمان معین عبارت است . از تعداد کلماتی که هر کس در زمان معین در گفتگو به کار می برد . و آن را ضریب سخنگویی می گویند .

عناصر فرا زبانی

مکت : در ماکالمه روزمره معمولاً سه نوع مکت به کار می رود

★ مکت بلند ★ مکت پر شده ★ مکت مکانی

استفاده نابجا از مکت در گفتگو ، تدریس یا سخنرانی موجب آشفته‌گی جریان ارتباط نگرش منفی شنوندگان می شود .

مهارت های شفاهی زبانی (زبان گفتاری)

مهارت های گفتاری نخستین مهارت های زبان به شمار می آیند. همه کودکان در جریان رشد طبیعی خود دو مهارت صحبت کردن . گوش دادن را می آموزند.

فردی که مهارت صحبت کردن و گوش دادن را یاد می گیرد ، باید هم به ساخت های درونی زبان مسط باشد و هم اصول کاربرد شناختی زبان

آغاز مکالمه

برای آغاز مکالمه از دو عمل کلامی
و غیر کلامی استفاده می گردد. مثل :
سلام ، روز بخیر ، ببین ، شنیدی ، لبخند ،
تکان دادن سر

موارد برجسته در جریان مکالمه

۱- انتخاب گونه های زبانی مناسب

۲- اهداف مکالمه

۳- اصل نوبت گیری

۴- رعایت شئونات اخلاقی

۵- کد برگردانی

پایان مکالمه

هارجی و همکاران «سازمان دادن گفتگو برای رسیدن به نقطه ای که در آن پایان گفتار یک نفر موجب صحبت دیگری نشود و طرف مقابل آن سکوت وی تلقی نکند

گوش دادن

★ گوش دادن: اولین مهارت زبانی است که کودک در جریان رشت خود فرا می گیرد.

★ کودک با گوش دادن وارد تعاملات اجتماعی می شود.

★ کودک ابتدا گوش دادن را می آموزد. سپس سایر مهارن های زبانی

گوش دادن

گوش دادن عبارت است از فرایند شنیدن ،
انتخاب و جذب و سازماندهی شنیده ها ، به
خاطر سپردن ارائه کنش مشخص به این
محرك های شنیداری و غیر کلامی

گوش دادن

مراحل مهارت گوش دادن :

الف - شنیدن

ب - دقت و تمرکز مداوم حواس

ج - دریافت پیام

د - تغییر پیام

مهارت تقویت ارتباط زبانی از نظر هارجی و...

تقویت

غیر کلامی

کلامی

تصدیق (بله ،می فهمم و...)

تحسین (جالبه، خوبه و...)

ارائه پاسخ مناسب

توسعه سخنان گوینده

فرا زبانی

صدا های زیر لبی

لبخند

تکان دادن سر

ارتباط چشمی

حفظ آرامش

پلک زدن

مجاورت بدنی

انواع گوش دادن

★ گوش دادن جهت درک مطلب

★ گوش دادن جهت ارزیابی

★ گوش دادن جهت حظ معنوی

★ گوش دادن جهت ابراز همدردی

از صبر شکیبایی دانشجویان عزیز سپاس گزارم